

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 53, Haziran/June 2025, 438-456

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/90764>

ISSN 2791-6812

Kur'an Semantiği Açısından Temkîn Kavramı

The Concept of Tamkîn in the Semantics of the Qur'ân

Yazar Bilgisi Author Information

Mustafa HAMURLU

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye
Asst. Prof., Harran University Faculty of Theology, Şanlıurfa, Türkiye
mustafahamurli@harran.edu.tr, www.orcid.org/0000-0001-9153-2800

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that he get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1603227
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
17 Aralık/December 2024	14 Haziran/June 2025

Öz

Kur'an'da yer alan kavramlar içerisinde, galibiyet elde etme, yönetimi ele geçirme, zafer kazanma ve kurtuluşa erme anlamlarında kullanılan kelimeler yer almaktadır. Bu anlamda kullanılan kavramlardan birisi de temkîndir. Kur'an'da zikredilen temkîn kavramının ne anlam ifade ettiği ve hangi bağlamda kullanıldığı önem arz etmektedir. Cenâb-ı Allah Kur'an'da kullarına yeryüzünde egemenlik vereceğini ve iktidar bahşedeceğini temkîn lafzının farklı türevleriyle ifade etmiştir. Allah'ın dinini yeryüzüne hâkim kılabilmek her Müslüman'ın gerçekleştirmek istediği hedefler arasında yer almaktadır. Birçok İslam davetçisinin yegâne amacı, bu kutlu davet çalışmasına katkı sunabilmek, yeryüzünde güven ve emniyetin sağlanması ve toplumun istikrar içerisinde yaşayabilmesine destek sunabilmektir.

Fakat Kur'an'da temkîni gerçekleştirebilmenin bazı şartları öne sürülmekte ve öncelikli bazı adımların atılması gerektiği bildirilmektedir. Kur'an-ı Kerîm, temkînin gerçekleşebilmesinin belli kurallara bağlı olduğunu açıklamakta ve onu gerçekleştirecek birey ve toplumların özelliklerini beyan etmektedir. Allah'ın yeryüzündeki kanunu gereği henüz şartlar oluşmadan temkînin gerçekleşmeyeceği anlatılmaktadır.

Dolayısıyla bu kavramın nerelerde zikredildiği ve hangi anlamlarda kullanıldığı önem arz etmektedir. Hakeza temkîni sağlayan unsurlar ve meydana gelmesi için öngörülen şartlar çalışmamızın kapsamı arasında yer almaktadır. Temkîn kavramı Kur'an'da farklı türevleriyle on sekiz defa zikredilmektedir. Temkînin gerçekleştiği Hz. Davûd, Hz. Süleymân ve Hz. Yûsuf dönemlerinden bahseden Kur'an, bu hususun bazı aşamaları olduğunu bizlere hatırlatmaktadır.

En'âm sûresinde yer alan ve temkîn lafzının iki defa zikredildiği altıncı âyette bu kavramın “yeryüzü egemenliği ve hükümlanlık” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Yüce Allah bu âyette, topluca helak edilmiş kavimlere, Arap Yarımadası üzerinde bu âyetin muhatapları olan Kureyşlilere verdiğiinden daha ileri düzeyde egemenlik, maddi güç ve siyasi otorite verdiğini haber vermektedir. Temkîn kavramı Yûsuf sûresinde üç yerde zikredilmektedir. Bunların ilkinde temkîn kelimesi müfessirler tarafından (bulunduğu bölgede hükümlan olma) şeklinde yorumlanmaktadır. Diğer âyette ise temkîn lafzı sıfat olarak zikredilmekte ve müfessirler bu kelimeyi “dilediğini yapabilecek nitelikte yüksek mevki sahibi” şeklinde yorumlamaktadırlar. Temkîn kavramının Yûsuf sûresinde zikredildiği üçüncü âyette ise “yetkilendirme” anlamıyla öne çıktığı görülmektedir.

Kehf sûresinde Cenâb-ı Allah Zülkarneyn'den bahsetmekte ve kendisine sunduğu yüce nimetleri hatırlatmaktadır. Müfessirler, sûrenin 84. âyetinde dile getirilen temkîn kelimesini “yeryüzü hükümlanlığı” şeklinde yorumlamışlardır. Temkîn kavramını en geniş şekliyle açıklayan ve kapsama alanını belirleyen âyetlerden birisi de Nûr sûresi 55. âyettir. Bu âyette temkîn kavramı, dinin galip gelmesi ve Müslümanların güven içerisinde yaşaması şeklinde yorumlanmakta fakat âyetin belli aşamalardan sonra zikredildiği göze çarpmaktadır.

Firavun'un İsrailoğullarına yaptığı zulüm ve işkencenin bahsedildiği Kasas sûresinin 5. âyetinde geçen temkîn kelimesi “Müslüman azınlığın Mısır ve Şâm topraklarında egemen kılınması” şeklinde yorumlanmaktadır. Kur'an'da yer alan ve Cenâb-ı Allah'ın kendilerine temkîn nimetini bahşettiği kimselerde bazı özellikler öne çıkmaktadır. Bunların başında güvenilirlik vasfının geldiğini söylemek mümkündür. Hz. Yûsuf'un hayat serüveni bu hususa örnek gösterilebilir. Temkîn nimetini

sağlayan en önemli unsurlardan birisi de ilimdir. Buradaki ilimden maksat, dini ve fenni ilimlerin tümünü içine alan genel anlamıdır. Zira Müslüman toplumun arzuladığı yüce medeniyete ulaşabilmeleri ancak bu ilim sayesinde mümkün olmaktadır.

Temkîn nimetinin gerçekleşmesini kolaylaştıran etkenlerden birisi de sebeplere başvurmak ve yükümlülükleri yerine getirmektir. Gerekli sebeplere başvurmadan ve buna dair sorumlulukları ifa etmeden temkînin gelişi güzel gerçekleşmesi beklenemez. Dolayısıyla bu çalışmamızda temkîn kavramının semantiği, Kur'an'da zikredildiği yerlerin tespiti ve hangi anlamda kullanıldığı konularına yer verilmiştir.

Temkîn kavramı, içerdiği farklı anlamlarla Kur'an'ı Kerim'de 18 defa zikredilmiştir. Farklı türevlerle 18 defa zikredilen temkîn kavramının, yeryüzü egemenliği ve hükümlanlığı, yüksek mevki sahibi olma, güvenli barınak, yetki sahibi kılma ve savaşın olmadığı güven ortamında yerleştirme gibi anlamlarda kullanıldığı müşahade edilmiştir. Tekrar edildiği yerler göz önüne alındığında temkînin insan yapısı, yönetim şekli ve yeryüzü kavramlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Temkîn, Egemenlik, Toplum

Abstract

Among the concepts found in the Qur'ân are terms that denote triumph, the acquisition of authority, victory, and deliverance. One of these is the term tamkîn. It is relatively significant to understand what tamkîn signifies and in what contexts it is used in the Qur'ân. God ('Azza wa Jalla) states through various derivatives of the word tamkîn that He will grant His servants sovereignty and power on earth. Establishing the dominance of God's religion on earth is among the key aspirations of every Muslim. Many Islamic preachers seek to contribute to this noble mission by promoting security, peace, and societal stability.

However, the Qur'ân sets forth certain conditions for the realization of tamkîn, emphasizing that specific foundational steps must be taken. It explains that tamkîn depends upon adherence to divine laws and outlines the traits required of individuals and societies that are to be granted such favor. According to the divine order, tamkîn will not occur until its prerequisites are fulfilled.

Therefore, identifying where this concept appears in the Qur'ân and what meanings it conveys is essential. Our study also encompasses the elements that facilitate tamkîn and the conditions foreseen for its realization. The word tamkîn appears in the Qur'ân eighteen times in various morphological forms. The eras of Dâwūd ('alayhi al-salâm), Sulaymân ('alayhi al-salâm), and Yūsuf ('alayhi al-salâm) are presented as examples of periods in which tamkîn was achieved, each reminding us of the phased nature of this process.

In Sûrat al-An'âm, Verse 6, the word tamkîn occurs twice and is used in the sense of "earthly dominion and sovereignty." In this verse, God informs that He had granted previous nations, who were eventually destroyed, greater power and political authority than the Quraysh, the audience to whom the verse was addressed. In Sûrat Yūsuf, the term appears three times. In the first instance, exegetes (mufasssirûn) interpret tamkîn as "ruling over a region." In another verse, it appears as an adjective describing Yūsuf as someone "occupying a high rank with the ability to act freely." In the third instance, it conveys the meaning of being "granted executive authority."

In Sûrat al-Kahf, God refers to Dhû al-Qarnayn and reminds him of the great blessings bestowed upon him; the word tamkîn in Verse 84 is interpreted by exegetes as “earthly sovereignty.” One of the most comprehensive verses defining the scope of tamkîn is Verse 55 of Sûrat al-Nûr. Here, the concept is interpreted as the triumph of religion and the establishment of a secure life for Muslims. However, the verse clearly places tamkîn after the fulfillment of certain stages.

In Verse 5 of Sûrat al-Qaşaş, which describes Pharaoh’s oppression of the Children of Israel, the term tamkîn is understood as referring to the empowerment of a Muslim minority over the lands of Egypt and the Levant (al-Shām). The Qur’ân emphasizes several traits of those to whom God grants the blessing of tamkîn, with trustworthiness (amāna) being foremost. The life journey of Prophet Yûsuf exemplifies this trait. Another fundamental element facilitating tamkîn is knowledge (‘ilm), in its broadest sense, encompassing both religious and empirical sciences. It is through this knowledge that Muslims may attain the lofty civilization they aspire to build.

Furthermore, utilizing available means and fulfilling responsibilities are crucial in achieving tamkîn. Without taking the necessary steps and carrying out related duties, the realization of tamkîn cannot be expected to occur arbitrarily. Accordingly, this study explores the semantic dimensions of tamkîn, identifies its occurrences in the Qur’ân, and analyzes the various meanings it conveys.

The concept of tamkîn is mentioned eighteen times in the Qur’ân through different derivations, and it is used in various senses, including earthly dominion and sovereignty, holding a high position, secure settlement, being granted authority, and placement in a secure environment free of conflict. Based on the contexts in which it appears, tamkîn is closely associated with human nature, governance, and the concept of the earth (arḍ).

Keywords: Tafsîr, Qur’ân, Tamkîn, Sovereignty, Society

Giriş

Temkîn kavramı sözlükte egemenlik, sebat etme ve yetki sahibi olma anlamlarında kullanılmaktadır.¹ Zemahşerî (ö. 538/1144) temkîn kavramıyla ilgili şöyle demektedir; bu kavram Arap dilinde, تمكن, استمكن, مكنته من الشيء gibi kalıplarla kullanılmaktadır. Kullanıldığı yerler farklılıklar arz etmekle birlikte “bir yerde sebat etme”, “güçlü birinin yanında yer edinme”, “egemenlik sahibi olma” gibi anlamlar içermektedir.² Zemahşerî, bu tanımdan yola çıkarak temkîn’in sebat anlamının hem fiziksel hem de manevi anlamda değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Hayvanların yuvasında durması, sebat kelimesinin fiziksel boyutunu, bir kimsenin sahip olduğu makamı ve konumunu koruması, hakimiyetini

¹ Ebû'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd et-Ṭâlikânî eş-Şâhib, *el-Muḥîṭ fî'l-Luġa* (b.y.: y.y., ts.), 2/56; Ebû Naşr İsmail b. Ḥammâd el-Cevherî el-Fârâbî Ebû Naşr el-Cevherî, *Tâcu'l-Luġa ve Şihâhu'l-'Arabîyye*, thk. Ahmed 'Abdulġafûr 'Aṭṭâr (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâ'în, 1407), 6/2205; Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*. (Beyrut: Dâru Sadır, 1414), 13/412; Muhammed b. Yûsuf b. 'Alî b. Yûsuf b. Ḥayyân el-Endelûsî Ebû Ḥayyân, *Tuhfetu'l-Erîb bi mâ fî'l-Kur'ân mine'l-Ġarîb*, thk. Semîr el-Meczûb (b.y.: y.y., 1403/1983), 1/285.

² Ebû'l-Kâsım Maḥmûd b. 'Amr ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-Belâġa*, thk. Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sevd (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-'İlmîyye, 1419/1998), 2/396.

emanetini onların omuzlarına yüklemiştir.⁷ Dolayısıyla Cenâb-ı Allah toplumlari, onlara bahsettiği temkîn ve iktidar nimeti aracılığı ile imtihana tabi tutmaktadır. Bunun bir sünnetullah (ilâhî bir kânun) olduğunun farkında olanlar, bunun bir imtihan olduğu bilinciyle rablerine verdikleri söze sadakat gösterirler.⁸

1.1.2. A'râf Sûresi 10. Âyeti

Bu kavramın zikredildiği bir diğer âyet de A'râf sûresinde yer almaktadır. A'râf sûresinin onuncu âyetinde Cenâb-ı Allah insanları yeryüzüne yerleştirdiğini ve dünyayı onlara mesken kıldığını haber vermektedir.⁹ Âyette de belirtildiği üzere temkîn kavramı "yeryüzüne yerleşme ve hâkim olma" anlamında kullanılmaktadır. Dünyada insanoğlunun yaşamı için elverişli ortamı, koruyucu etkenleri ve özellikleri hazırlayan, yiyecekleri ve yaşamları için gerekli şartları temin eden yüce Allah'tır. Bu âyet, Mekkeli müşriklere yönelik bir uyarı ve tehdit mesajı içermektedir.¹⁰ Kendilerine sayısızca nimetler sunulan geçmiş toplumların başına gelen musibetlerden ders çıkarmaları istenmektedir. Âyette belirtilen şükürün azlığı ve sorumluluğun ifa edilmemesinin, temkîn nimetinin sürekliliği ya da sınırlı oluşuyla alakalı bir şart olduğu söylenebilir.¹¹

1.1.3. Enfâl Sûresi 70-71. Âyetler

İslâm, savaş sonrası tutsak edilen esirleri sırf gönüllerine hitap edebilmek ve yüreklerinde iyilik tohumlarını yerleştirmek için elinde tutar. Hakeza, fitrî yapılarında gizli olan alıcıları uyarmak, olumlu yönde etki gösteren duyguları harekete geçirmek için onları tutsak yapar. Öç almak, aşağılamak veya onların emeklerini sömürerek istihdam etme amacı gütmaz.¹² Konuyla ilgili âyette Cenâb-ı Allah "Ey Peygamber! Esirler sana hainlik etmek isteseler bilsinler ki daha önce de (Bedir'de) sana hainlik etmek istemişlerdi. Fakat Allah seni onlara karşı üstün tuttu."¹³ Müşrikler Bedir'de esir düştüklerinde kimisi Müslüman olmaya niyetlenmişti fakat güçlü bir iradeyle bu isteklerini açıkça belirtmiyorlardı. Sanki onlar bir taraftan Müslümanlara yakın durmak, diğer taraftan da müşriklerden uzaklaşmak istemiyorlardı. Ancak sonuç olarak Hz. Peygamber'e ihanet ettiler. Allah'a ortak koşular. Halbuki Cenâb-ı Allah sözlerine sadık kalacaklarına dair onlardan söz almıştı. Ama ahde vefa göstermeyip ihanet ettiler.¹⁴

Âyette, ellerinde tutsak bulunan esirlere yönelik tehditkâr bir mesaj verilmekte; eğer içinde bulundukları durumda dahi Peygamber'e ihanet etmeyi ve onu aldatmayı düşünüyorlarsa, daha önce işledikleri ihanetin kendilerini esarete sürükleyen sonucu hatırlatılmaktadır." Nitekim bu ihanet sonucu Allah'ın Peygamber'i ve dostları onlara üstünlük sağlamıştır. Âyette zikredilen (فامکن منهم) cümlesini müfessirler üstün olma, galip gelme ve onlara karşı hakimiyeti elde etme şeklinde yorumlamışlardır.¹⁵

⁷ Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'an*, 2/1037.

⁸ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî İbn Atıyye, *el-Muharrarü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz* (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1422), 2/269.

⁹ el-A'râf 6/10.

¹⁰ İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an* (Kahire: el-Matbaatu's-Selefiyye, 2001), 5/435.

¹¹ Nasîrüddîn el-Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl* (Beyrut: Dâru İhyâ'u't-Turâsî'l-arabî, 2011), 1/332.

¹² Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'an*, 3/1553.

¹³ el-Enfâl, 7/70.

¹⁴ Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'an*, 3/1554.

¹⁵ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 14/76; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gâyb*, 15/515; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 1/392.

1.1.4. Kehf Sûresi 84. Âyeti

Kehf sûresinde Cenâb-ı Allah Zülkarneyn'den bahsetmekte ve kendisine sunduğu yüce nimetleri hatırlatmaktadır. Yeryüzünde ona egemenlik ve hükümlanlık nimeti bahşettiğini, amaç ve hedefine ulaştıracak bütün sebepleri onun hizmetine sunduğunu beyan etmektedir.¹⁶ Müfessirler, âyetle dile getirilen temkîn kelimesini “yeryüzü hükümlanlığı” şeklinde yorumlamışlardır.¹⁷ Kehf sûresinde Zülkarneyn'in gittiği üç yolculuktan bahsedilmektedir. Zülkarneyn ilk olarak yeryüzünün batısına ardından doğusuna ve son olarak iki set arasındaki mevkiye yolculuk yapmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Yüce Allah kendisini yeryüzünde egemen kılmış, ona sarsılmaz bir yönetim imkânı sunmuştur. Kendisine verilen temkîn nimeti sayesinde bulunduğu bölgede hakimiyet kurmasını, ülkeler fethetmesini, kısacası dünya hayatında insanın egemenlik kurmasını sağlayacak her türlü imkânı eline vermiştir. Bu sayede Zülkarneyn, iyi amel işleyen müminleri ödüllendirmiş ve saldırgan zalimleri de cezalandırmıştır.¹⁸ Çünkü sağlam karakter sahibi insanların övülüp takdir edildiği, hata yapan ve kusur işleyen insanların da aşağılandığı ve tahkir edildiği bir toplumda, kötü huylu insanların iyilik yapmak için çaba sarf edecekleri muhtemeldir. Dolayısıyla iyi niyetli ve sorumluluk duygusuna sahip bir yönetimin, âyetle belirtilen temel prensiplere sahip olması önem arz etmektedir.

1.1.5. Kehf sûresi 94-95. Âyetleri

Zülkarneyn'in gönderildiği toplum, kendisinin kuvvetli bir lider olduğunu ve sahip olduğu gücü olumlu yönlerde kullanan hayırsever birisi olduğunu fark edince ondan bir şey talep etmişlerdir. Bu talep yurtlarını talan eden, hiçbir şekilde karşı konulamayan, aralarında fesat ve bozgunculuğun yayılmasına sebep olan Ye'cûc ve Me'cûc'a karşı, aralarında biriktirdikleri mal karşılığında bir set yapmasıdır.¹⁹ Fakat Zülkarneyn, rabbinin kendisine bahşettiği egemenlik nimetinin daha hayırlı olduğunu, gözle görünen beşer yapısı gücün ilahi güç karşısında pek ehemmiyet arz etmediğini dile getirmiştir.²⁰ İlgili âyetle temkîn kavramı yine egemenlik ve hükümlanlık anlamında kullanılmakta ve müfessirler bu temkînin peygamberlik ya da krallık olabileceğini dile getirmektedirler.²¹ Âyetle egemenlik sahibi liderlerin halka ve topluma karşı nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Hiç şüphesiz Zülkarneyn, devlet yönetimini iyi işlerde kullanan liderler için örneklik teşkil etmektedir. Cenâb-ı Allah onu yeryüzüne hâkim kılmış, gelişen hadiseler karşısında fevri davranmamasını ve sebeplere sarılması gerektiğini hatırlatmıştır.

¹⁶ el-Kehf, 18/84.

¹⁷ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 21/495; Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman es-Süyûtî, *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl* (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Ârabî, 2006), 3/176.

¹⁸ Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr* (Dimeşk: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2002), 3/106; Süyûtî, *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl*, 3/176; Ebû'l-Fida 'İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azîm* (Riyad: Daru Taybe, 1999), 5/189; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî eş Şevkânî, *Fethü'l-kadîr el-câm'i beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr* (Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1964), 3/363; Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'ân*, 4/2290.

¹⁹ el-Kehf, 18/94.

²⁰ el-Kehf, 18/95.

²¹ Ebû Manşûr Muhammed b. Muhammed el-Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426/2005), 7/208; Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an Haqâiki Ğavâmiidi't-Tenzîl*, 2/747; Ebu Abdillâh Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 21/499; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 3/293; Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'ân*, 4/2292; Mahmut Toptaş, *Kur'ân-ı Kerîm Şîfa Tefsiri* (İstanbul: Cantaş Yayınları, 1995), 4/511.

Zülkarneyn yeryüzünün doğusuna ve batısına seferler düzenlemiş, ülkeler fethetmiş fakat azgınlık yapmamış, şımarmamış ve sahip olduğu güç sayesinde kibre kapılmamıştır. Halk üzerinde tahakküm kurarak onları sömürmemiş ve onları köle gibi çalıştırmamıştır. Sahip olduğu konumu kötüye kullanarak maddi kazanç elde etme yoluna gitmemiştir.²² Cenâb-ı Allah bu âyetle Zülkarneyn örneğini vererek kendilerine güç ve hakimiyet verdiği kimselere bazı mesajlar vermek istemiştir. Liderlerin, sahibi olduğu yönetim ve iktidarı, yeryüzünün kalkınması, insanların huzur ve refaha erişmesi, haksızlığın ortadan kaldırılması ve halkın İslâm'la tanışması uğruna harcamaları gerektiğini belirtmektedir. Zülkarneyn örneğinde olduğu gibi lider kişi, güç ve hakimiyetin zirvesinde olduğu bir konumda olsa bile yüce Allah'ın gücünü ve yüceliğini asla unutmaması gerektiği ifade edilmektedir.

1.1.6. Hac Sûresi 41. Âyeti

Hac sûresinde yer alan temkîn kavramı müfessirler tarafından "egemenlik ve yeryüzü halifeliği" şeklinde yorumlanmaktadır.²³ Bir önceki âyetle Cenâb-ı Allah kendi dinine yardım edenlere destek olacağına dair söz vermiştir. Gerçekleşmesi kesin olan ve hiçbir tereddüte mahal bırakmayan bu sözün vuku bulması bazı şartlara mebnidir. Âyetle bu kimseler dört nitelikle tarif edilmiştir.²⁴ Birincisi, Allah ile bağlarını güçlendirip ona boyun eğerek namaz kılmalarıdır. İkincisi, nefsin cimriliğini yenerek ve sosyal hayatta meydana gelen boşluğu doldurarak malının zekatını vermeleridir. Nitekim Hz. Peygamber konuyla ilgili "Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirleriyle olan münasebetlerinde merhamet ve şefkat duygusuna sahip olma da bir beden gibidir. Bedenin herhangi bir organı rahatsızlık duysa diğer organlar da acı çekerler"²⁵ buyurarak toplumsal dayanışmaya dikkat çekmiştir. Üçüncüsü, iyiliğe davet eder ve insanları yararlı işler yapmaya sevk ederler. Dördüncüsü ise, kötülükten ve Allah'a karşı gelmekten sakındırırlar. Zararlı tutum ve davranışları engelleyebildikleri halde bundan geri durmayan etkin ve aktif bir toplum haline gelirler.²⁶ Dolayısıyla âyetle belirtilen temkîn zaferinin, sebepleri ve sonuçları ile değerlendirilen bir zafer olduğu söylenebilir. Bu zaferin vuku bulması, âyetle belirtilen belli bazı sorumlulukların yerine getirilmesi ve birtakım zorluklara göğüs gerilmesi şartına bağlıdır.

1.1.7. Nûr Sûresi 55. Âyeti

Temkîn kavramını en geniş şekliyle açıklayan ve kapsama alanını belirleyen âyetlerden birisi de Nûr sûresinde zikredilen bu âyettir.²⁷ Cenâb-ı Allah bu âyetle temkîni, dinin galip gelmesi ve Müslümanların güven içerisinde yaşamayıyla izah etmektedir.²⁸ Fakat âyetin belli

²² Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an*, 4/2293; Muhammed Tâhir İbn 'Âşûr - Abdulaziz, Cuma Emîn, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dârü't-Tûnisîyye, 1984), 16/39.

²³ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 18/651; Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an Hağâîki Ğavâmiği't-Tenzîl*, 3/160; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 3/241.

²⁴ el-Hac, 22/41.

²⁵ Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1416/1995), 30/323; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahîh-i Müslim* (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955), "el-Birru ve's-Silatü ve'l-Âdâb", 45 (No. 2586); Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1984), 21/58; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Hüsrevî el-Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, thk. 'Abdul'aliyy 'Abdulhamîd (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1423/2003), 6/102.

²⁶ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 3/541; İbn 'Âşûr - Abdulaziz, Cuma Emîn, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 17/280; Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an*, 4/2427.

²⁷ en-Nûr 24/55.

²⁸ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 19/208; Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, 7/587; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Tefsîru'l-Kur'an (en-Nüket ve'l-uyûn)* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 4/118; Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an*, 4/2529.

aşamalardan sonra zikredildiği göze çarpmaktadır. Zira Nûr sûresinin başında ilk olarak zinanın haddi, zina edenlerin birbirleriyle evlenmeleri, mümin erkek ve kadınların gözlerini haramdan sakınmaları gibi bireysel ahlaki ilkelere değinilmektedir. Ardından mülâne ve henüz bülüğ çağına ermemiş çocukların anne-babaya ait özel odaya üç vakitte izinsiz girmemesi gibi aile içerisindeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemektedir. Son olarak had uygulamasında şahitlik, kötü alışkanlıkların yayılması, akraba, yoksul ve fakirlere infak edilmesi, öfkenin yutulup suçlunun affedilmesi gibi toplumsal ahlakı ve düzeni sağlamaya çalışmaktadır. Bütün bu aşamalardan sonra Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır: “Kuşkusuz Allah, sizden iman edip salih amel işleyenlere, tıpkı sizden öncekilere verdiği gibi sizlere yeryüzü egemenliği sunacağını, kendileri için razı olduğu dini sağlam temeller üzere yerleştireceğini, onları korkudan emin kılıp huzur ve refah içerisinde Allah’a kulluk edeceklerini vadetmektedir.”²⁹ Dolayısıyla belli bir aşama sonrasında temkîn nimetine ulaşılması söz konusu olabilmektedir.

Bu âyetle Hz. Peygamber ve ümmeti için de benzer bir durumun gerçekleşebileceği hatırlatılmakta ve şartlar oluştuğu takdirde Müslümanların da egemen olabileceği ve İslâm’ın girmedeği bir tek evin bile kalmayacağı müjdelenmektedir.³⁰ Neseî (ö. 710/1310), Cenâb-ı Allah, İsrailoğullarının yaşadığı bölgede zorba ve zalimleri helak ettikten sonra onları Mısır ve Şam topraklarına yerleştirerek yeryüzünde egemen kıldığı gibi, yaklaşık on yıl boyunca sıkıntı ve cefa çeken, çeşitli aşamalardan geçen Hz. Peygamber ve ashabına da Medine’ye hicret ettikten sonra benzer bir zafer bahşetmiştir.³¹

1.1.8. Kasas Sûresi 6. Âyeti

Firavun’un İsrailoğullarına yaptığı zulüm ve işkence birçok sûrede anlatılmaktadır. Fakat bütün bu yapılanlardan sonra baskı altında yaşam süren Müslümanların yeryüzü egemenliğine sahip oldukları haber verilmektedir. Kasas sûresinin Mekki olması ve Müslümanların o dönemde sayı bakımından az olup müşriklerin güç ve iktidar sahibi olmaları bu âyeti daha anlamlı kılmaktadır. Cenâb-ı Allah “Bizler, yeryüzünde zayıf bırakılmış topluluklara nimetlerimizi sunmak, onları liderler yapmak ve onları diğerlerinin yerine mirasçı kılmak istedik. Onları bulundukları ülkede egemen kılmak, Firavun, Hâmân ve askerlerine de sakınıp korktukları şeyleri onlara göstermek istedik”³² buyurmaktadır. Âyetle geçen (نمکن) kelimesi “Müslüman azınlığın Mısır ve Şâm topraklarında egemen kılınması” anlamı içermektedir.³³ Bu âyetle hak ile bâtıl arasındaki mücadele tablosuna işaret edilmektedir. Bâtıl, sahip olduğu güç sayesinde insanları kutuplaştırmakta ve onları gruplara ayırarak bir kıyım gerçekleştirmektedir. Dilediğini öldürmekte ve dilediğine de yaşam hakkı sunmaktadır.

²⁹ en-Nûr 24/55.

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 39/236; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1984), 15/92; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr*, 20/254; Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme Tahâvî, *Müşkilü’l-Âsâr* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1494), 15/458; Ebû Abdullah İbnü’l-Beyyî Muhammed Hâkim en-Nîsâbü’rî Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahîhayn* (Haydarabad: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1915), 4/476.

³¹ Ebû’l-Berekât ‘Abdullâh b. Ahmed en-Neseî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Haqâiku’t-Te’vîl*, thk. Yûsuf ‘Alî Budeyyî (Beyrut: Dârü’l-Kelîmî’-Tayyib, 1419/1998), 3/152.

³² el-Kasas, 28/5-6.

³³ Taberî, *Câmi’ul-beyân*, 19/518; İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz fî tefsîri’l-kitâbi’l-‘azîz*, 4/276; Râzî, *Mefâtihü’l-gayy*, 24/579; Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Ahmed b. Muhammed b. ‘Alî en-Nîsâbü’rî el-Vâhidî, *el-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-‘Azîz*, thk. Şafvân ‘Adnân Dâvûdî (Dimaşk; Beyrut: ed-Dâru’s-Şâmiyye, 1415), 813; Ebû’l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî İbn Cüzey, *et-Teshîl li-‘Ulûmi’t-Tenzîl* (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 2/109.

Bir tarafta Firavun ve askerleri bu suçları işlerken diğer yandan mazlum ve mağdurları kollayan Cenâb-ı Allah onları yeryüzünde egemen kılmakta ve onlara ihtiyaç duydukları her çeşit imkânı bahşetmektedir.

Cenâb-ı Allah'ın temkîn nimeti sayesinde ezilmiş ve zulüm görmüş toplumlara yardım edeceğini, mukaddes ve bereketli topraklara onları varis kılacağını müjdelemektedir. Ancak konuyla ilgili diğer âyetlerden de anlaşıldığı üzere, bu müjdeye ancak iman edip salih amel işleyenlerin layık olabileceği söylenebilir. Gösterdikleri bu fedakârlık sayesinde, Allah onları o topraklara yerleştirecek ve güven ortamı içinde bir hayat sürmelerini sağlayacaktır.³⁴

1.1.9. Ahkâf Sûresi 26. Âyeti

Cenâb-ı Allah Kur'an'da Peygamberlerle kavimleri arasında geçen mücadeleden bahsederken inkara kalkışan kavimleri türlü felaketlerle korkuttuğunu ve sonuç itibarıyla azaba maruz bırakıldıklarını beyan etmektedir. Bu sûrede, yapılan bütün uyarılara rağmen iman etmekten imtina eden Hûd kavmi, Hz. Hûd ile münakaşaya girip kendilerine vadedilen azabı getirmesini istemişlerdir. Cenâb-ı Allah konuyla ilgili onların bu konuda samimi olmadıklarını, hidayeti bulmaları için kendilerine kalp, göz ve kulak nimeti bahşetmesine rağmen onların nimetlere nankörlük ettiğini beyan etmiştir.³⁵ Âyette temkîn lafzı iki defa zikredilmektedir. (مكنناكم) ve (مكنناهم) şeklinde ifade edilen cümleleri müfessirler "servet ve saltanat verme" şeklinde yorumlamışlardır.³⁶ Ancak daha önceki ümmetlere bahşedilmeyen bu nimetin onlara verilmiş olması elbette karşılıksız değildir. Burada Mekke halkına ve azılı müşriklere bir uyarı söz konusudur. Yeryüzü egemenliğine rağmen sahip oldukları hiçbir şeyin onlara yarar sağlamadığı dile getirilmiştir.

1.2. Temkinin Yüksek Mevki Sahibi Anlamı

Temkinin kavramının içerdiği anlamlardan birisi de "yüksek mevki sahibi olma" manasıdır. Nitekim Yûsuf sûresinde zikredilen temkîn lafzının bu anlamda kullanıldığı görülmektedir.

1.2.1. Yûsuf Sûresi 54. Âyeti

Temkîn kavramı Yûsuf sûresinde üç defa zikredilmektedir. Bu âyetlerin ilkinde Cenâb-ı Allah, Mısır kralının Hz. Yûsuf ile konuşması sonrasında kendisine "*Bugün sen artık bizim yüksek mevkili ve güvenilir bir adamımızsın.*"³⁷ dediğini beyan etmektedir. Âyette belirtilen (مكنين) kelimesi sıfat olarak zikredilmekte ve müfessirler bu kelimeyi "dilediğini yapabilecek nitelikte yüksek mevki sahibi" şeklinde yorumlamaktadırlar.³⁸ Zira kralın Hz. Yusuf'u zindandan kurtarıp huzuruna getirmesindeki gayesi, onu serbest bırakmak ya da krala memnuniyetini sunması için değildi. Kralın asıl gayesi onu yakınına çekebilmek, güvenilir bir

³⁴ Ebû'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî el-Bikâî, *Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-islâmî, ts.), 14/242; Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, 5/2678.

³⁵ el-Ahkâf, 46/26.

³⁶ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 22/131; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm eş-Şa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1422/2002), 9/18; Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhtâ* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2002), 9/447.

³⁷ Yûsuf, 12/54.

³⁸ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 7/240; Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh* (Beyrut, 1988), 3/116; Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an Hakaiki Gavâmiidi't-Tenzîl*, 3/183; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 9/62; Maḥmûd b. 'Abdullâh el-Huseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîr el-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'u'l-Meşânî*, thk. 'Alî 'Abdubârî 'Atiyye (Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye; Beyrut: y.y., 1415), 7/6.

danışman ve kendisiyle samimi dost olabileceği bir mevkiye getirmektir ve nitekim öyle oldu.³⁹

Hız. Yûsuf'un hazine bakanlığını talep etmesi ile İslâm devleti yönetiminde bir kişinin herhangi bir görevi istemesi hususunda Hız. Peygamber'in, 'Rabbime yemin olsun ki bu vazifeyi, aşırı hırs ve istekle talep edene vermeyiz.' şeklindeki uyarısı, zahiren bir çelişki gibi görünmektedir. Ancak İslâm yönetiminde geçerli olan hükümler ile Hız. Yûsuf'un yaşadığı dönemdeki hükümler aynı değildir. Hadiste belirtilen esaslar, Hız. Peygamber'in risâleti döneminde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, inanç esasları dışındaki sosyal ve hukukî düzenlemeler bütün peygamberlerin uygulamalarında birebir örtüşmemekte, zaman ve topluma göre farklılık gösterebilmektedir.⁴⁰

Hız. Yûsuf, böyle bir konuma getirilmesinin amaçsız ve gayesiz olmadığını bildiği için üzerine düşen görevi yapması gerektiğini hissetmiştir. Bu nedenle kralın belirttiği ve ülkenin karşı karşıya kalacağı kıtlık krizini aşabilecek bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Mısır'da, bu işin üstesinden gelebilecek en iyi kişinin kendisi olduğunu söylemiş, insanları ölümden, halkı yıkıp dökülmekten, toplumu büyük bir açlık felâketinden koruyabileceğini belirtmiştir. Yaşadığı dönemde, halkın kendi deneyimine, yetkinliğine ve güvenilirliğine ihtiyaç duyduğunu bildiği için bu sorumluluğu üstlenmek istemiştir.

1.2.2. Tekvîr Sûresi 20. Âyeti

Kur'an'da üç yerde temkîn kavramı sıfat olarak (مكن) şeklinde zikredilmektedir. Bunların ilki Yûsuf sûresinde diğeri de Tekvîr sûresinde yer almaktadır. Tekvîr sûresindeki âyette Cenâb-ı Allah "Kuşkusuz o (Kur'an) değerli ve şerefli bir elçinin sözüdür. Güç ve kuvvet sahibidir. Arşın sahibi Allah katında yücedir. Orada kendisine itaat edilir, güvenilirdir"⁴¹ buyurmaktadır. Âyette geçen مكن sıfatı Cebrâîl'e aittir ve "Allah katında yüce bir mevki sahibi" anlamında kullanılmıştır.⁴²

1.3. Güvenli Barınak Anlamı

Temkîn kavramı, anlamlarından biri olarak güven ve huzur ortamı sağlayan bir mekânı ifade etmek üzere de kullanılmıştır. Yûsuf Sûresi'nde geçen 'temkîn' lafzı da bu bağlamda değerlendirilmiştir.

1.3.1. Yûsuf Sûresi 21. Âyeti

Temkîn ile ilgili Yûsuf sûresinde zikredilen âyette Cenâb-ı Allah Hız. Yûsuf'a güvenli bir barınak sağladığını ve rüya yorumlarına ilişkin bazı malumatlar verdiğini haber vermektedir.⁴³ Âyette geçen temkîn kelimesi müfessirler tarafından (bulunduğu bölgede hükümler olmak) şeklinde yorumlanmaktadır.⁴⁴ Diğer bazı müfessirlerde (barınak) şeklinde açıklamışlardır. Mâtürîdî (ö. 333/944) ise, (insanlar nezdinde makam ve mevki sahibi olmak) olarak ifade

³⁹ Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an*, 4/2005; İbn 'Âşûr - Abdulaziz, Cuma Emîn, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 13/7.

⁴⁰ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 9/63; Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'an*, 4/2006.

⁴¹ et-Tekvîr, 81/19-21.

⁴² Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 24/258; Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an Hâkâiki Gâvâmi'di't-Tenzîl*, 4/711; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 5/290; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtubî, *el-Câm'î li-ahkâmî'l-Kur'an* (Kahire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısıriyye, 1964), 19/240; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 31/69; Neseî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hâkâiku't-Te'vîl*, 3/607.

⁴³ Yûsuf, 12/21.

⁴⁴ Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an Hâkâiki Gâvâmi'di't-Tenzîl*, 3/156; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 9/15; Kurtubî, *el-Câm'î li-ahkâmî'l-Kur'an*, 9/160.

etmektedir.⁴⁵ Önceki âyetlerde de belirtildiği üzere Yüce Allah, Hz. Yûsuf'un muhabbetini Mısır sultanının kalbine yerleştirip onu barınabileceği güvenli bir mekâna yerleştirince kendisine bazı yükümlülükler vermiştir. Kendisine sunulan temkîn nimeti ve rüyaları yorumlayabilme sanatı sayesinde adaletle hüküm sürebileceği Mısır hükümrânlığına onu hazırlamıştır. Hz. Yûsuf'a, her konuda doğru hüküm verebilme, hadiselerin ne şekilde sonuçlanacağını idrak edebilme ve rüya tabir etme kabiliyeti sunmuştur.⁴⁶ Âyetlere bakıldığında Hz. Yûsuf'un zindandan kurtarılması ve kendisine temkîn nimetinin sunulması, adaleti temin etmesi, insanların sıkıntılarını gidermesi, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara anlatıp uygulanabilmesini sağlamak içindir. Ayrıca Hz. Yûsuf'a sunulan temkîn nimetinin rastlantısal olmadığı, kardeşleri tarafından öldürülmek istenmesi, kuyuya atılması, esir olarak satılması, yıllarca zindanda tutsak kalması ve benzeri fedakarlıkların gösterildiği uzun bir aşama sonucunda gerçekleştiği söylenebilir.

1.3.2. Mürselât Sûresi 21. Âyeti

Temkîn lafzının sıfat olarak kullanıldığı üçüncü yer ise Mürselât sûresinde yer almaktadır. Cenâb-ı Allah ilgili âyette *"Sizleri basit ve sıradan bir sudan yaratmadık mı? Sonra onu korunaklı bir yuvaya yerleştirmedik mi? Belirli bir vakte kadar orada tuttuk. Su damlasının gelişimini aşamalı bir plan dahilinde gerçekleştirdik."*⁴⁷ buyurmaktadır. Âyette belirtilen مَكِين sıfatı, ana rahmi için kullanılan "korunaklı bir yuva" anlamındadır.⁴⁸ Temkîn kavramının fiil kalıbı ile sıfat hali anlam bakımından birbirine yakınlık arz etmektedir. Zira bir bölgeye egemen ve hâkim olan kişi kendisini son derece korunaklı bir mekânda hissetmektedir.

1.4. Yetkilendirme Anlamı

Temkinle kastedilen anlamlar arsında "yetkilendirme" manası da yer almaktadır. Bu anlamın "hükümrân ve egemen kılma" başlığı altında zikredilmesi mümkündür. Yetki verme anlamında kullanılan temkîn lafzı Yûsuf sûresinde yer almaktadır.

1.4.1. Yûsuf Sûresi 56. Âyeti

Temkîn kavramının Yûsuf sûresinde zikredildiği üçüncü âyette ise "yetkilendirme" anlamıyla öne çıktığı görülmektedir.⁴⁹ Yüce Allah bu âyette Hz. Yûsuf'a yeryüzünde dilediği gibi hareket etme yetkisi verdiğini haber vermiştir.⁵⁰ Bir önceki âyette, Hz. Yûsuf'un kral'a yaptığı teklifin kabul edilip edilmediğine açıkça değinilmemiştir. Sanki Hz. Yusuf'un bulunduğu konum itibarıyla kral nezdinde çok değerli olduğu ifade edilmekte ve şayet kendisinden bir şey isteyecek olsa bunun asla reddedilemeyeceği belirtilmektedir. Dolayısıyla kralın vereceği cevabın olumlu olması nedeniyle bu cevaba yer verilmediği ve bundan bahsedilmediği anlaşılmaktadır. Yani Hz. Yûsuf ile kralın birbirine olan yakınlıkları ve samimiyet derecesi okuyucunun idrakine bırakılmıştır.⁵¹ Âyette de belirtildiği üzere Hz. Yûsuf, kendisine tevdi edilen bu yetki sayesinde Mısır'ın her bölgesinde ikamet edebilecek,

⁴⁵ Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, 6/221.

⁴⁶ Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'ân*, 4/1978; İbn 'Âşûr - Abdulaziz, *Cuma Emîn, et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 12/247.

⁴⁷ Mürselât, 77/20-23.

⁴⁸ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 24/132; Süyûtî, *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl*, 4/383; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 5/432.

⁴⁹ Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd Begavî, *Tefsîrü'l-Begavî* (Beyrut: Dârü't-Taybe, 1997), 2/499; Ebû'l-Fazl Celaledin Abdurrahman b. Ebî Bekr Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Kahire: Merkez'ü Hecr li'l-Buhûsi ve'd Dirâsâtî'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 2003), 4/552.

⁵⁰ Yûsuf, 12/56.

⁵¹ Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'ân*, 4/2014.

istediği yerde barınabilecek ve arzu ettiği makamı elde edebilecekti. Hz. Yûsuf'un, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, kuyudan çıkarılıp köle olarak satılması, maruz kaldığı iftira sebebiyle zindana atılması ve orada uğradığı özgürlük kısıtlamalarına karşılık temkîn nimeti ile ödüllendirildiği ve bu parlak konuma kavuştuğu görülmektedir.

1.5. Güven Ortamında Yerleştirme

Temkîn lafzının ifade ettiği anlamlardan biri de savaşın olmadığı, güven ve huzurun hâkim olduğu bir bölgeye yerleştirme anlamıdır.

1.5.1. Kasas Sûresi 57. Âyeti

İlahi yasa gereği Cenâb-ı Allah, hidayete tabi olan toplumlara yeryüzü egemenliğini sunacağını ve eninde sonunda bu konumu elde edeceklerini bildirmektedir. Âyet, Hz. Peygamber'e iman ettikleri halde evlerinden ve yurtlarından çıkarılacaklarından korkup endişe edenleri teselli etmektedir. *"Bizler onları kutsal ve güvenli kabul edilen, her türlü meyvenin oraya getirildiği bir belde de yerleştirmedik mi?"*⁵² Âyette zikredilen *نمکن* cümlesiyle "savaşın olmadığı ve barış ortamının hâkim olduğu bölgede yerleştirme ve egemen kılma" anlamı kastedilmiştir. Nitekim Cenâb-ı Allah öteden beri ataları Hz. İbrahim'e Mekke ve çevresinin hakimiyetini sunduğu gibi Hz. Peygamber dönemindeki Kureyşlilere de bu nimeti sunacağını belirtmiştir.⁵³ Neticede Mekke döneminde Hz. Peygamber'e iman eden ve onun yol göstericiliğine tabi olan azınlık bir grubun öncülüğünde Müslümanlar, 23 yıllık zaman diliminde Hicaz bölgesi ve çevresine egemen olmuşlardır.⁵⁴ Günümüzde İslâm'ı gerçek anlamda yaşamaktan çekinen ve eleştirilerin odak noktası olmaktan kaçınan insanların varlığı söz konusu olabilmektedir. Yaşadığı krizleri ve ekonomik sıkıntıları dile getirip "gereği gibi İslâm'ı yaşayacak olursam işimden ve görevimden uzaklaştırılırım" bahanesine sığınabilmektedir. Bu tablo, bir zamanlar Hz. Peygamber'e "Biz seninle doğru yola girecek olursak evimizden ve yurdumuzdan kovuluruz"⁵⁵ diyen Kureyşlilerin durumuyla benzerlik arz etmektedir.

2. Temkini Sağlayan Unsurlar

Cenâb-ı Allah'ın kendisine temkîn nimetini bahşettiği kimse, basit bir şahsiyet ve sıradan bir kimse değildir. Temkîn nimetine mazhar olan insanlar, özel bir eğitime tabi tutulmuş ayrıcalıklı kimselerdir. Cenâb-ı Allah Kur'an'da; *"Rahmetimizi dilediğimize ulaştırır ve iyilik yapan insanların mükafatını zayi etmeyiz."*⁵⁶ buyurarak yeryüzü halifeliğini ve toplum önderliğini ancak dilediği kimselere vereceğini beyan etmektedir. Dolayısıyla bu mevkiye ulaşabilmenin belirli şartları söz konusudur. Bu sebepleri şöyle izah edebiliriz:

2.1. Güvenilirlik

Kur'an'da yer alan ve Cenâb-ı Allah'ın kendilerine temkîn nimetini bahşettiği kimselerde bazı özellikler öne çıkmaktadır. Bunların başında güvenilirlik vasfının geldiğini söylemek mümkündür. Hz. Yûsuf'un hayat serüveni bu hususa örnek gösterilebilir. Zira Hz. Yûsuf'un zindandan çıkış süreci Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: *"Kral, (görmüş olduğu rüyanın Hz. Yûsuf tarafından tabir edildiğini duyunca) onu bana getirin, kendisini yanıma*

⁵² el-Kasas, 28/57.

⁵³ Taberî, *Câmi'ul-beyân*, 19/601; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 3/389; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 4/181.

⁵⁴ Kutub, *fî Zılâli'l-Kur'ân*, 5/2703; İbn 'Âşûr - Abdulaziz, Cuma Emîn, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 20/148-149.

⁵⁵ el-Kasas, 28/57.

⁵⁶ Yûsuf, 12/56.

alacağım” dedi. Hz. Yûsuf gelip olayı anlatınca kral; “Sen artık güvende ve emin ellerdesin” diyerek ona güvence verdi. Bu sırada Hz. Yûsuf: “Beni hazine bakanı yap. Zira ben bu işi iyi bilen güvenilir birisiyim” dedi. Böylece biz Yûsuf’a yeryüzünde dilediği gibi hükmetme ve temkîn (yetki) verdik.”⁵⁷ Âyetle “güvenirlilik” olarak tercüme ettiğimiz “hafız” kavramı, temkinin en önemli esaslarındandır. Hz. Yûsuf, sahip olduğu bu karakter sayesinde Mısır kralının güvenini kazanmış ve kral, devletin en önemli mevkilerini Hz. Yûsuf’un hizmetine sunmuştur.⁵⁸

Yûsuf sûresi, Hz. Hadice ve Ebû Tâlib’in vefat ettiği hüzn yılı esnasında, birinci ve ikinci akabe biatı sırasında nazil olmuş Mekki bir sûredir. Bu süreçte Hz. Peygamber ve ashabı çok sıkıntılar çekmiş ve türlü türlü eziyetlere maruz kalmışlardır. Nitekim daha önce Hz. Yûsuf da aynı zorluklarla karşı karşıya kalmıştı. Kur’an-ı Kerîm, Yûsuf sûresinde zikredilen temkîn örneğine dikkat çekerek Mekke’de çok zor günler geçiren Hz. Peygamber ve ashabına cesaret vermeyi hedeflemiştir.⁵⁹

2.2. İlim

Temkîn nimetini sağlayan en önemli unsurlardan birisi de ilimdir. Buradaki ilimden maksat, dini ve fenni ilimlerin tümünü içine alan genel anlamıdır. Zira Müslüman toplumun arzuladığı yüce medeniyete ulaşabilmeleri ancak bu ilim sayesinde mümkün olmaktadır. Temkîn medeniyetinin üzerine inşa edildiği fenni ilimlerin iman dairesi sınırlarında kalması gerekmektedir. Bu sebeple Cenâb-ı Allah, İslâm medeniyetini inşa etmek isteyen sahâbe toplumuna ilk olarak “oku” emriyle hitap etmiştir. İslâm medeniyetinde ilim amelden önce gelir ve ilmin kapısı ve anahtarı ise okumaktır. Konuyla ilgili İslâm âlimleri: amelsiz ilim delilik, bilgisiz gerçekleştirilen amellerinse kıymetsiz olduğunu vurgulamışlardır. Kur’an-ı Kerîm peygamberlerden bahsederken onların bu yönüne dikkat çekmektedir.⁶⁰ Kur’an’da Hz. Âdem’in, öğrendiği ve bilgi sahibi olduğu bazı dualarla rabbine tevbe ettiği,⁶¹ Hz. Nûh’un, kavmiyle olan mücadelesinde ilmi sayesinde en hikmetli yolu izlediği,⁶² Hz. İbrâhîm’in, hitabet ve cedel ilmi sayesinde Nemrûd’u çaresiz bıraktığı,⁶³ Hz. Yûsuf’un kıtlık yıllarında yaşadıkları ekonomik ve tarımsal problemlere, sahip olduğu ilim sayesinde çözüm ürettiği dile getirilmektedir.⁶⁴ Bu sayede temkîn nimetine mazhar olmuş ve gönderildikleri bölgede egemenliklerini inşa edebilmişlerdir.⁶⁵

2.3. Sebeplere Başvurmak

Temkîn nimetinin gerçekleşmesini kolaylaştıran etkenlerden birisi de sebeplere başvurmak ve yükümlülükleri yerine getirmektir. Gerekli sebeplere başvurmadan ve buna dair sorumlulukları ifa etmeden temkinin gelişi güzel gerçekleşmesi beklenemez. Yeryüzündeki her türlü eylemin bir hareket sonucu meydana geldiği görülmektedir. Cenâb-ı Allah “Yeryüzünde yürüyen bütün canlıların rızkını ve geçimlerini temin etmek Allah’ın garantisi altındadır.”⁶⁶ buyurmaktadır. Âyetle geçen دابة (yürüyen) kelimesindeki hareketlilik

⁵⁷ Yûsuf, 12/54-56.

⁵⁸ Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, 4/1950.

⁵⁹ Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, 4/1950.

⁶⁰ Yûsuf Kârâdâvî, *el-Hayâtü’r-Rabbâniyyetü ve’l-’İlm* (Kahire: Dâru’l-Furkân, 1996), 77.

⁶¹ el-Bakara, 2/37.

⁶² Hûd, 11/32-34.

⁶³ Meryem, 19/43; el-En’âm, 6/83.

⁶⁴ İbn ‘Âşûr - Abdulaziz, Cuma Emîn, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 13/9-7.Yûsuf, 12/6, 21, 22, 37, 55, 101

⁶⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-’Azîm*, 2/466.

⁶⁶ Hûd, 11/6.

anlamı dikkate alındığında, Cenâb-ı Allah tarafından teminat altına alınan bu rızkın ancak belli bir gayret ve çaba neticesinde verileceği bildirilmektedir. Hakeza Cenâb-ı Allah, doğum sancısı sırasında Hz. Meryem'in önüne gökten bir sofrayı indirebileceği halde *"Hurma dalını silkele de üzerine olgunlaşmış taze hurmalar dökülsün. Ye, iç, gönlün rahat olsun."*⁶⁷ buyurarak belli sebeplere başvurusu gerektiğini hatırlatmıştır. Hz. Yûsuf, kavminin yaşadığı kıtlıktan ve ekonomik sıkıntıdan kurtulmaları için bazı planlamalar yapmış ve planlamaya bağlı kaldıkları ve sebepleri yerine getirdikleri sürece bu planın başarılı olabileceğini ifade etmiştir.⁶⁸

3. Temkinin Şartları

Temkîn kavramı Kur'an-ı Kerim'de 18 defa zikredilmiştir. Tekrar edildiği yerler göz önüne alındığında temkinin insan yapısı, yönetim şekli ve yeryüzü kavramlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Ayrıca ilgili âyetlerde temkinnin belirli şartların yerine getirilmesi neticesinde gerçekleşeceği bildirilmektedir. Bu şartları dört madde halinde ele almamız mümkündür.

3.1. Kuvvetli İman

Gerçek iman, sahibini harekete ve eyleme sürükleyen, sıkıntılar anında azık misali mü'mine destek olabilecek imandır. Bu iman, ruh ve hayat üzerinde ciddi etkisi olan, kalplere ışık saçan ve ruhun derinliklerine sızan imandır. Kişiyi zayıflığa ve uyuşukluğa sevk eden değil, diri ve uyanık olmaya davet eden imandır. Bu imana sahip olanların azlığı topluma zarar vermez. Zira böylesi bir iman kalplerde yer ettikçe ve gönüllere hâkim oldukça toplum ve fertler üzerindeki olumlu etkisi artar. Gerçek imana sahip olmayan kimse, rüzgârın önündeki yaprak gibidir. Kendi başına ayakta duramaz, yönü belli olmaz ve güvenli bir yerde duramaz. Bu imandan yoksun kimse, kıymetsiz, değersiz, kendinde olmayan ve ne yaptığını bilmeyen bir insandır. Nefsinin hakikatine ulaşamadığı gibi var oluş hakikatini idrak edemez. Kendisine hayat elbisesini giydiren kim olduğunu, niçin giydirdiğini ve bir müddet sonra niçin çıkaracağını da bilmez. Gerçek imandan yoksun kişi, obur bir hayvan veya yırtıcı bir canavar mesabesindedir. Tek başına ne kültür ne de kanun onu oburluğundan çeviremez, tırnaklarını sökemez. Böylesi bir toplum da tepesinde medeniyet şimşekleri çaksa da aydınlıktan uzak bir toplumdur.⁶⁹

Kur'an'da zikredilen temkîn örneklerine bakıldığında, bunu sağlayan en önemli unsurun güçlü iman olduğu görülmektedir. Hz. Yûsuf'a temkîn nimetini bahşeden, ona yeryüzünde dilediği şekilde hareket etme kabiliyeti sunan ve rüya tabirini öğreten en önemli etken onda bulunan güçlü iman sayesinde. Nitekim Hz. Yûsuf, sahip olduğu iman dürtüsüyle ilmi birikimini ve tecrübesini, kendisine muhtaç konumda olan halka hizmet için seferber etmiştir. Hem zindan hayatında ve hem de zindandan sonra üstlendiği devlet yönetiminde bu iman sayesinde topluma önderlik vazifesini icra etmiştir.⁷⁰

Kur'an'da zikredilen Zülkarneyn kıssası temkîn kavramının topluma yönelik yansımalarını konu edinmektedir. Âyette Zülkarneyn'in kavmi kendisinden, fesat ve bozgunculuk çıkarmaları sebebiyle Ye'cûc ve Me'cûc'u onlardan uzak tutmasını istemiş ve bunun için kendisine destek olacaklarını ifade etmişlerdir.⁷¹ Âyette de belirtildiği üzere

⁶⁷ Meryem, 19/25-26.

⁶⁸ Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'an*, 4/2304-2305.

⁶⁹ Yûsuf Karađâvî, *el-İmân'u ve'l-Hayât* (Kahire: Mektebetu Vehbe, 2002), 3.

⁷⁰ Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'an*, 4/2005.

⁷¹ el-Kehf, 18/94-95.

Zülkarneyn, Cenâb-ı Allah'ın kendisine bahsettiği temkîn ve onun doğurduğu güçlü iman sayesinde onlardan daha üstün olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen kendi üstünlüğünü öne sürüp onların başıboş kalmalarını istememiş ve onların da bazı görevleri üstlenmelerini talep etmiştir.⁷²

Nûr sûresinde geçen âyette ise iman edip salih amel işleyenlerin yeryüzü halifeliğini elde edecekleri ve dinlerini yeryüzüne hâkim kılacakları ifade edilmektedir. Âyet de Cenâb-ı Allah, iman edip ahiret hayatında kendisine fayda verecek hayırlı amellerle istigal eden toplumlara yeryüzü hâkimiyetini sunacağını vadetmektedir.⁷³ Dolayısıyla etkileyici bir iman zaferin ve kurtuluşun anahtarıdır. Duyguları harekete geçiren, içerdeki gizli gücü ortaya çıkaran, iradeyi aktifleştiren bir imandır.⁷⁴

3.2. Cemaat Halinde Çalışma

İnsanın bireysel çalışmalarla Kur'an'da belirtilen temkîn kavramını gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bu sebeple Kur'an âyetlerinde birlik ve grup halinde hareket etmeye teşvik edildiği görülmektedir. Âl-i İmrân sûresinde Cenâb-ı Allah, hep birlikte sınıksız bir şekilde Allah'ın dinine sarılmayı ve tefrikaya düşmemeyi emretmektedir.⁷⁵ Hz. Peygamber'in konuyla ilgili hadislerinde de konu şöyle anlatılmaktadır: "Müslümanların cemaatine bağlı kalın ve birbirinizden ayrılmayın. Şeytanın, yalnız başına kalan kişilerle birlikteliği, sayıları iki veya daha fazla olan kişilerle birlikteliğinden daha fazladır. Cennete girmek isteyen cemaate bağlı kalsın."⁷⁶ Başka bir hadiste de "Cemaatle birlikte hareket edin. Zira kurt sürüden ayrı duran koyunu yer. Her kim cemaatten ayrılırsa o kimse İslâm'dan ayrılmıştır."⁷⁷ Temkîn lafzının yer aldığı Kur'an âyetlerine ve Hz. Peygamber'in hadislerine genel olarak bakıldığında emirlerin, yasakların ve tavsiyelerin çoğul kalıbıyla ifade edildiği ve topluluk halinde bulunan Müslümanlara hitap ettiği görülecektir.⁷⁸ Temkîn zaferinin yapısı da kitlesel çalışmalarla yapılan eylemlerle uyumludur. Yani temkîn, ferdî yapılacak olan çalışmaların neticesinde gerçekleşmeyecektir. Müslüman fert Müslüman aileyi, Müslüman aile Müslüman toplumu, Müslüman toplum Müslüman devletleri ve Müslüman devletler de İslâm halifeliğini meydana getirecektir. Bu aşamalar gerçekleştikten sonra temkîn zaferinin oluşmasını beklemek daha doğru olacaktır. Hz. Peygamber'de asr-ı saadette ilk olarak fert fert insan yetiştirmiş, onlara zaman ayırmış ve onlardan İslâm prensiplerine bağlı, örnek bir topluluk meydana getirmiştir.

3.3. Salih Amel

Derin bir iman ve cemaatsel çalışma, beraberinde imanın bir semeresi olan salih amelin varlığını gerektirmektedir. Örneğin Nûr sûresinde temkîn nimetinin oluşması ve yeryüzü hakimiyeti salih amelle ilişkilendirilmiştir.⁷⁹ Enbiyâ sûresinde de iyi amel sergileyen

⁷² Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'an*, 4/2290.

⁷³ en-Nûr 24/55.

⁷⁴ Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'an*, 4/2528.

⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/103.

⁷⁶ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978), "Fiten", 31 (No. 2165); Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebû Âsim, *es-Sünne* (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1400), 1/90; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988), "İşratü'n-Nisâ", 51 (No. 9181); Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, 7/488.

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/446.

⁷⁸ el-En'âm 6/6, el-Hacc, 22/41, en-Nûr, 24/55, Ahkâf, 46/26.

⁷⁹ en-Nûr, 24/55.

sâlih insanların yeryüzü varisliğini elde edeceği dile getirilmektedir.⁸⁰ Âyetlerden anlaşılacağı üzere sâlih olmayan niteliksiz ve sıradan ameller o toplumu temkine ulaştırmaktan uzaktır. Nitekim bazı ameller erken sonuca varmayı hedeflediği için, henüz vakti dolmadan gerçekleşen doğum hadisesi ya da olgunlaşmamış meyvenin dalından koparılması örneklerinde olduğu gibi gelişim sürecini bütünüyle tamamlayamamış ve olgunlaşmamış bir yapının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Yani içinde bulunduğu topluma yarardan çok zarar verir. İlk örnekte gelişim sürecini tamamlamamış ölü bir beden, diğer örnekte de ağız tadını bozan olgunlaşmamış bir meyve meydana gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de 75 âyette iman ve salih amel birlikte zikredilmiştir.⁸¹ Dolayısıyla temkini oluşturan iman ve salih amel arasında çok sıkı bir ilişki söz konusudur.

Sonuç

Temkîn, Allah'ın yeryüzünde yaratmış olduğu varlıkların eylemlerini düzenleyen ve onları belirli bir planlamaya dahil eden kapsayıcı bir nizamdır. Cenâb-ı Allah, belirlediği bu esasları yerine getiren herkese yeryüzünde güç ve iktidar bahşedeceğini ve onları yeryüzüne hâkim kılacağını haber vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de farklı lafızlarla 18 defa tekrarlanan temkîn kavramı, çoğunlukla egemen olma ve dilediği gibi hüküm sürme anlamında kullanılmıştır. Fakat temkinnin oluşabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi ve sorumlulukların ifa edilmesi gerekmektedir. Kur'an, yeryüzünde egemen kılınan toplumların namazı ikame ederek rableriyle olan bağlılıklarını güçlendirdiklerine işaret etmiştir. Hakeza bu toplumların zekât müessesini işleterek toplumsal dayanışma ruhunu hayata geçirdikleri, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmak suretiyle de bireyler arası etkileşimi sağladıkları görülmüştür.

İslâm toplumunun, Müslümanların iktidar rolünü üstlendiği bir nesli yetiştirmeleri ve onları bu vazifeyi taşıyabilecek seviyeye getirmeleri son derece elzemdir. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar, dengeleri yerli yerine oturtacak, ırkı ve kabilesi sebebiyle insanları ayrıştırmayacak, eşitliği, adaleti ve güven ortamını sağlayacak bir neslin varlığına muhtaçtır. Temkinin oluşumuna katkı sunacak maddi ve manevi bütün etkenlerin seferber edilmesi gerekmektedir. Kur'an'da yer alan Peygamber kıssalarındaki temkîn örneklerinden hareketle genç nesillerin bu minvalde eğitilip yetiştirilmeleri büyük önem arz etmektedir. Zira temkîn kavramını hakiki anlamda gerçekleştirecek yetenek ve kabiliyete sahip nesil Müslüman nesildir. Fakat Müslüman neslin düzenli, itidalli ve usullere uygun bir şekilde yetişmesi bir süreç dahilinde mümkündür. Bu süreç içerisinde eğitimi almış, birikimli gençlerin varlığına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Temkîn vasfını gerçekleştirecek donanımlı gençlerin yetişmesi sadece ailelerin inisiyatiflerine bırakılacak bir vazife değildir. Başta eğitim kurumları olmak üzere, sorumluluk bilincine sahip bireylerden oluşan sivil toplum kuruluşları, vakıf ve derneklerin desteği göz ardı edilmemelidir. Genç İslâm davetçilerine yönelik yapılacak eğitim faaliyetlerinde temkinin sebepleri, şartları ve hedefleri üzerinde ciddiyetle durulması ve geniş ufka sahip bireylerin yetiştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 8 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1416/1995.

⁸⁰ el-Enbiyâ, 21/105.

⁸¹ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî İbn Hacer el-'Askalânî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres ev Tecridu Esânîdi'l-Kutubi'l-Meşhûra ve'l-Eczâ'i'l-Menşûra*, thk. Muhammed Şekûr el-Meyâdinî (Beyrut: y.y., 1418/1998), 483.

- Âlûsî, Maḥmûd b. 'Abdullâh el-Ḥuseynî. *Rûḥu'l-Me'ânî fî Tefsîr el-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'u'l-Meşânî*. thk. 'Alî 'Abdubârî 'Aṭiyye. 16 Cilt. Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye; Beyrut: y.y., 1415.
- Begavî, Muhyissünne Ebû Muhammed el-Ḥuseyin b. Mes'ûd. *Tefsîrû'l-Begavî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü't-Taybe, 4. Basım, 1997.
- Beyḏâvî, Nasîrüddîn. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'u't-Turâsî'l-arabî, 2011.
- Beyhaḳî, Ebû Bekr Aḥmed b. el-Ḥuseyin b. 'Alî el-Ḥüsrevcirdî. *es-Sunenu'l-Kubrâ*. thk. Muḥammed 'Abdulḳâdir 'Aṭâ. 3 Cilt. Beyrut: y.y., 1424/2003.
- Beyhaḳî, Ebû Bekr Aḥmed b. el-Ḥuseyin b. 'Alî el-Ḥüsrevcirdî. *Şu'abu'l-İmân*. thk. 'Abdul'aliyy 'Abdulḥamîd. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1423/2003.
- Bikâî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî. *Naẓmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver*. 22 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-islâmî, ts.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Camî'u's-sahîh*. 1 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'r-Risâle, 3. Basım, 2015.
- Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed b Ahmed b. Muhammed el-Kelbî İbn. *et-Teshîl li-'Ulûmi't-Tenzîl*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Ebû Ḥayyân, Muhammed b. Yûsuf. *el-Baḥrû'l-muḥîṭ*. 21 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2002.
- Ebû Ḥayyân, Muhammed b. Yûsuf b. 'Alî b. Yûsuf b. Ḥayyân el-Endelüsî. *Tuhfetu'l-Erîb bi mâ fî'l-Kur'ân mine'l-Ğarîb*. thk. Semîr el-Meczûb. b.y.: y.y., 1403/1983.
- Ebû Naşr el-Cevherî, Ebû Naşr İsmail b. Ḥammâd el-Cevherî el-Fârâbî. *Tâcu'l-Luġa ve Şihâḥu'l-'Arabiyye*. thk. Aḥmed 'Abdulġafûr 'Aṭṭâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1407.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Muhammed b. Ya'ḳûb. *Beşâ'iru Zevî't-Temyîz fî Letâ'ifi'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Muhammed 'Alî en-Neccâr. 6 Cilt. Kahire: el-Meclisu'l-A'lâ, ts.
- Hâkim, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hâkim en-Nisâbü'rî. *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*. 4 Cilt. Haydarabad: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1915.
- Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî. *Sahîhu İbn Hibbân*. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1984.
- İbn 'Âşûr, Muhammed Tâhir - Abdulaziz, Cuma Emîn. *Tefsîru't-Tahrîr ve't-tenvîr*. 21 Cilt. Tunus: ed-Dârü't-Tûnisîyye, 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî. *el-Muharrarü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1422.
- İbn Ebû Âsım, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *es-Sünne*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1400.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *Musannef ibn ebî Şeybe*. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Ḥacer el-'Asḳalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Aḥmed b. 'Alî b. Muḥammed el-'Asḳalânî. *el-Mu'cemu'l-Mufehres ev Tecrîdu Esânîdî'l-Kutubî'l-Meşhûra ve'l-Eczâ'i'l-Menşûra*. thk. Muḥammed Şekûr el-Meyâdînî. Beyrut: y.y., 1418/1998.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida 'İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azîm*. 8 Cilt. Riyad: Daru Taybe, 2. Basım, 1999.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mûkerrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-arab*. Beyrut: Dâru Sadır, 3. Basım, 1414.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Baġdâdî. *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. 8 Cilt. Dimeşk: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2. Basım, 2002.
- Ḳaraḏâvî, Yûsuf. *el-Ḥayâtü'r-Rabbâniyyetü ve'l-İlm*. Kahire: Dâru'l-Furkân, 1996.

- Ğarağâvî, Yûsuf. *el-İmân'ı ve'l-Hayât*. Kahire: Mektebetu Vehbe, 2. Basım, 2002.
- Ğurtubî, Ebû Abdillâh Muĥammed b. Aĥmed b. Ebî Bekr. *el-Câm'ı li-aĥkâmı'l-Ğur'ân*. 20 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısıriyye, 2. Basım, 1964.
- Kutub, Seyyid. *fî Zılâli'l-Kur'ân*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü's-Şürûk, 17. Basım, 1985.
- Mâturîdî, Ebû Manşûr Muĥammed b. Muĥammed. *Te'vîlâtı Ehli's-Sunne*. thk. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1426/2005.
- Mâverîdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *Tefsîru'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-'uyûn)*. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim*. Kahire : Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b Ali b Şuayb. *Sünenü'n-Nesâi*. thk. Abdulfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât 'Abdullâh b. Aĥmed. *Medâriku't-Tenzîl ve Ĥaĥâîķu't-Te'vîl*. thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kelimi't-Ṭayyib, 1419/1998.
- Râzî, Ebu Abdillâh Fahreddîn. *Mefâtîhü'l-gayb*. 22 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muĥammed b. Ömer b. Hüseyn. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâşî'l-'Arabî, 1420.
- Şâhib, Ebü'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd eṭ-Ṭâlikânî. *el-Muĥîṭ fî'l-Luġa*. b.y.: y.y., ts.
- Şa'lebî, Ebû İshâķ Aĥmed b. Muĥammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-Beyân*. thk. Ebû Muĥammed b. 'Âşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâşî'l-'Arabî, 1422/2002.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*. 10 Cilt. Kahire: Merkez'ü Hecr li'l-Buhûsi ve'd Dirâsâti'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 2003.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman. *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl*. 1 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Ârabî, 2006.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî. *Fethü'l-kadîr el-câm'ı beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr*. 4 Cilt. Kahire: Mustafa el-Babî el-Halebî, 2. Basım, 1964.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâşî'l-Arabî, 2. Basım, 1984.
- Taberî, İbn Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 12 Cilt. Kahire: el-Matbaatu's-Selefiyye, 2001.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme. *Müşkilu'l-Âsâr*. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1494.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978.
- Toptaş, Mahmut. *Kur'ân-ı Kerîm Şîfa Tefsiri*. 8 Cilt. İstanbul: Cantaş Yayınları, 1995.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen 'Alî b. Aĥmed b. Muĥammed b. 'Alî en-Nisâbûrî. *el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Şafvân 'Adnân Dâvûdî. Dimaşk; Beyrut: ed-Dârü's-Şâmiyye, 1415.
- Zeccâc, Ebû İshâķ İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Baġdâdî. *Me'âni'l-Ğur'ân ve i'râbüh*. 5 Cilt. Beyrut, 1988.
- Zemaĥşerî, Ebü'l-Kâsım Maĥmûd b. 'Amr. *el-Keşşâf 'an Ĥaĥâîķi Ğavâmiği't-Tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407.
- Zemaĥşerî, Ebü'l-Kâsım Maĥmûd b. 'Amr. *Esâsu'l-Belâġa*. thk. Muĥammed Bâsil 'Uyûnu's-Sevd. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1419/1998.